

Estàtua de la Llibertat de Nova York

Beseitans a Nova York

Núria Balagué Mola

Introducció

Amèrica és una terra d'oportunitats en l'imaginari col·lectiu. Una terra on, amb l'esforç personal, es pot prosperar. Amb aquesta idea en ment, durant les tres primeres dècades del segle xx uns quants beseitans van emprendre un viatge de més de 7.000 kilòmetres que els va portar fins a Nova York. En moments diversos i en vaixells diferents, tots van tenir el primer contacte amb la ciutat per via marítima i els va donar la benvinguda l'Estàtua de la Llibertat, el símbol dels Estats Units i del somni americà. Just al costat de l'illa del port de Nova York on s'alça l'estàtua, hi ha l'illa d'Ellis, que va ser des del segle xix el lloc on es realitzava la inspecció legal i mèdica dels emigrants. Entre 1892 i 1956 hi van passar uns 12 milions de persones.

Illa d'Ellis

Els passatgers que viatjaven en primera o segona classe solien passar el procés d'inspecció a bord, abans de desembarcar. En canvi, els emigrants, que havien viatjat en tercera classe, després que els vaixells arri-

baven al port eren traslladats en un ferri a l'illa d'Ellis on eren sotmesos a una inspecció mèdica i havien de respondre un qüestionari estandarditzat. Cada emigrant, a part del nom i cognoms, facilitava altres informacions com ara: edat, ocupació, si sabia llegir i escriure, idiomes que parlava, destinació on pretenia dirigir-se dins dels Estats Units, lloc i país de naixement, nacionalitat, nom i adreça del parent o amic més proper en el país d'origen i, en cas que, un cop als Estats Units, anés a trobar un parent o un amic, el seu nom i l'adreça. L'arxiu de la Liberty Ellis Foundation¹ ha conservat i digitalitzat aquestes informacions sobre els emigrants i és aquí on hem pogut localitzar un total de 16 persones de Beseit establertes a Nova York.

Arribada d'emigrants a l'illa d'Ellis, al port de Nova York

La tesi doctoral de Raúl Santiago Ibáñez Hervás², titulada *La emigración turolense a los Estados Unidos de América en el primer tercio del siglo xx* ha resultat extremadament interessant per situar els nostres beseitans en el context general de l'emigració que es va produir a tota la província.

Els emigrants de Beseit a Nova York formen part de quatre grups familiars, de manera que hem agrupat el que sabem d'aquella experiència novaïorquesa pel nom dels caps de família: Juan Boix Barberan, José Morera Gil, Manuel Sorolla Ramia i Ignacio Tejedor Tejedor.

Què o qui va animar aquestes famílies en aquesta aventura? Tot i que existien xarxes organitzades per tramitar la documentació legal necessària per emigrar i muntar els viatges a canvi d'un cost de gestió, en el cas dels beseitants probablement no van ser captats per aquestes organitzacions, i hem d'atribuir el mèrit de l'efecte crida que va atreure aquestes famílies a la beseitana Teresa Tejedor Ramia establerta a Nova York des de 1910. Li dedicarem un apartat específic.

Els registres de l'illa d'Ellis també ens han fornint informació de reagrupacions familiars o de, senzillament, viatges d'estiu al poble per veure la família, portar-hi els estalvis i després entornar-se'n a Nova York a continuar treballant-hi. I, de ganes de treballar, no en faltaven, que els jornals podien ser al voltant de deu vegades superiors als sous que podien guanyar a Espanya³.

Es constata que en els primers viatges algunes famílies s'embarquen a Barcelona, però quan fan un segon creuament de l'Atlàntic prefereixen fer-ho des de ports francesos (Cherbourg i Le Havre). Aquesta preferència, com indica el Dr. Ibáñez Hervás, s'explica per diversos motius, com el fet que els requeriments de documentació potser eren més laxos en els ports francesos, o que el nombre de dies de viatge es reduïa, en ser menor la distància a Nova York i, a més, sense fer parades, mentre que els vaixells espanyols feien escales a diversos ports nacionals i sud-americans —no estem parlant de pocs dies de diferència, sinó de gairebé dues setmanes.

Es constata també que pràcticament tots van marxar amb la idea de tornar a Beseit amb uns bons estalvis i no pas de quedar-se definitivament als Estats Units.

Agraïments

Comptem, en primer lloc, amb un testimoni excepcional. La senyora Pepita Boix Andreu és filla, neboda i neta d'emigrants beseitans a Nova York i ha tingut la gentilesa de compartir amb nosaltres els seus records familiars. Sense la seva generositat i la de les

seves nebodes Mª Jesús Giné Boix i Mª Pilar Boix Beltrán aquest article no existiria. També hem d'agrair les aportacions de Joaquim Ferràs, d'Horta de Sant Joan, i les de les diverses persones de Beseit que ens han ajudat amb informacions que han resultat importants per seguir o descartar algunes pistes. Com sempre, quan ja entrem en el terreny de la localització de dades que semblaven impossibles de trobar, hem de donar les gràcies a Mercè Chimisanas i al director de la revista, Luis Latorre.

Entrevista amb Pepita Boix Andreu

El divendres 20 de setembre de 2024 vam mantenir una molt agradable conversa amb la senyora Pepita Boix a la seva casa de Beseit en relació a l'estada de la seva família a Nova York.

Quins membres de la seva família van anar a Nova York?

Van anar mons iaïos, mon pare i ma tia Maria. Tots van nàixer a Beseit. Mon pare tenia 14 anys quan se'n van anar allà i sa germana Maria era més menuda.

Orígens familiars a Beseit: eren pagesos?

Aquí a Beseit tenien terra i, després, mon iaio treballava al molí d'oli. També baixaven ferro de la mina amb dos cavalleries.

Hi havia precedents d'altres parents que havien emigrat?

La Salvadora era cosina de mon pare i neboda de ma iaia. Aquesta vivia al Brasil i va vindre dos o tres vegades. Era com una artista, preciosa. Treballava de modista en una casa de robes on feien vestits. Me va portar una bruseta, que maja que era! Amb puntilleta al coll, per davant i per les mànigues. Sí, de família n'hi ha molta, però ja no mos hem vist més...

Com va ser que es van decidir d'anar a Amèrica?

Aquí estaven bé però allà van fer molt. Van estar deu anys. Als iaïos els va cridar una germana de la iaia Florència que era a Nova York i que els deia que allí hi guanyarien tant. Tant los escrivia que vingueren, que allí estarien molt bé, que al final se van decidir a anar-hi.

Passaport de Juan Boix Barberan i Florencia Tejedor Ramia (1927)

Com va ser el viatge d'anada el 1920 fins a Nova York?

Van anar d'aquí a Barcelona. Van marxar quaranta dies en lo barco. A l'Argentina me pareix que van parar, no sé si un dia o el que fora. I d'allí, a Nova York, que els esperava la germana de la iaia, la que els va fer vindre.

Però és molt trist això del barco, perquè sempre és de nit i amb l'aigua que te pots ofegar... Jo no sé com van poder marxar.

Hi havia altres beseitans a Nova York?

Quan ells hi eren, hi va anar una gent d'aquí. Los que n'anaven, no sé si eren quatre o cinc, com que no tenien pis, los van ficar a casa.

Les Moreres van estar a casa mons iaies allí, a menjar i a dormir, a tot. Hi van anar la tia Pilar i el seu home, la filla Ángeles i sa iaia Marieta. A mon iaio, que treballava en una carnisseria, i com tot no valia, perquè només valen les

xulles per als senyors, li donaven alguns trossos de carn i cuidava tota la gent que tenia a casa.

Esta família Morera van estar amb ells molt poc temps perquè van trobar pis, però després, l'home de sa mare de la Ángeles se va fer dolent i tenia càncer, i què va fer?: la maleta i cap aquí.

La Marieta va arribar a fer 106 anys, però los va fer ja aquí a Beseit. Venia molt a casa nostra perquè ens teníem molta confiança. Li deia a ma mare: — Vinga, Maria, dona'm berena, un tros de magre, però amb cansalada, eh?, que a mi m'agrada molt! I ella se'l menjava amb un tros de pa i una tassa de vi i ja estava arreglada.

Ara tos contaré una cosa... Aquella dona se'n va anar a una tenda i demanava un orinal però no l'entenien. I, per fi, s'ajupí en terra i va fer shhhh... i entones van comprendre què volia i li van donar l'orinal.

Els va ser difícil aprendre l'anglès? Qui se'n sortia millor?

La meua tia va anar a l'escola i li devien ensenyar anglès allà i també tenia un piano per aprendre de música. A mon pare li deien John. Quan eixia de treballar el va aprendre amb lo diccionari espanyol- anglès.

Ja gran i malalt va estar a l'hospital i les infermeres sempre deien: — Este hombre no sé qué dice. Fins que en va venir una i els va dir: — ¿No veis que este hombre habla el inglés?. Se veu que les provocava.

Si fora ara, les xiques que estudien anglès..., los haguera ensenyat ell.

Treballaven tots?

Juan Boix Barberán, mon iaio, va treballar primer en un forn i després en una carnisseria. El meu pare és el que treballava a l'Hotel Theresa. Ma iaia estava a casa i ma tia va anar encara a l'escola. Vivien tots en un pis, el que van trobar.

Quina era la feina que feia José Boix a l'Hotel Theresa?

L'Hotel Theresa era preciós, molt gran. A més, a les fotografies ja es veu, lo frontó de davant i tot el que volta darrere.

Ell era amo de llaves. Com va trobar la feina això sí que no ho sé. Potser va anar i dir que si tenien faena i el van agarrar, no sé.

De vegades hi havia artistes que venien borratxos i els havien de pujar al coll perquè no podien anar escales en amunt. Entones ascensor no sé si en devia haver. De tant en tant, mon pare venia carregat en un taxi de tants regals que li feien.

Tres imatges de José Boix Tejedor

Van mantenir el contacte amb el poble mentre eren a Nova York?

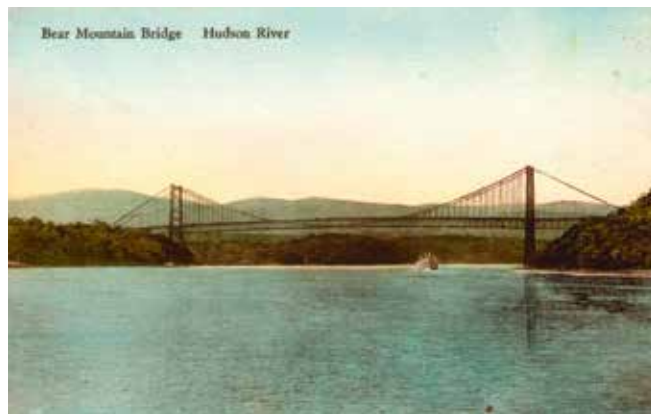
Sí, mons iaies dos o tres vegades van tornar. Venien de Nova York a Barcelona, i des de Barcelona en cotxe cap a Beseit. Venien a deixar els diners que estalviaven.

Van explicar algunes anècdotes? Què els va sorprendre més?

El meu pare anomenava un riu [el Hudson] que d'hivern se posava gelat i hi passaven els cotxes per damunt. També parlava de Califòrnia i de tots aquells terrenys de per allí, tots los nombrava i tots los sabia. I los terremotos. Al lloc on estaven ells eren més de falla i se sorollaven les cassoles i tot lo que tenien, cadires i tot lo que hi havia, però no els va passar mai res. Si mon pare veiés ara los desastres que n'hi ha per allà, diria això no pot ser, no pot ser de cap de les maneres.

Mon pare deia que les dones no cosien, que si se'ls feia una carrera a les calces o al calcetí ho tiraven, i unes de noves. I com aquí tot se sargia i s'arreglava, allí no, allí tot se tirava.

Fregar de genolls, tampoc ho feien, fregaven amb una granera.

Riu Hudson al seu pas per Nova York

Quan van tornar de Nova York a Beseit?

Van estar deu anys. Ma iaia Florència ho tenia clar: anaven uns anyets a fer fortuna i prou. La condició era de tornar a Espanya. Ho va dir: — Natros mons hem d'anar cap allà.

La germana de la Florència els deia que allí hi guanyarien tant i, sí, és veritat. La germana es va quedar a Nova York. No sé si Teresa, aquella dona, tenia fills o no tenia fills, això sí que no ho sé.

Com va ser el viatge de tornada a Beseit? Què van portar?

Quan estaven allà, ja van venir alguna vegada perquè quan tenien diners, venien a portar-los aquí. I, després, ja van vindre tots.

Van portar dos baüls que eren com armaris. Hi tenien sis trajes de doble pantaló, les jaquetes, tota la roba i dues caixetes: una per a les joies i l'altra per als diners.

Després van portar vint-i-cinc cobrellits preciosos, amb volants i puntilles; un joc de cafè de porcellana de la Xina; un gramòfon que tenia maleta i un maletí amb les plaques, mare meua, lo bé que sonava;; i una màquina de retratar. L'únic que es van deixar va ser la guitarra, perquè no els cabia.

Un cop tornats, on van anar a viure? A què es van dedicar?

Allí feien de senyors i aquí a treballar molt.

Tots eren de Beseit. Però al comprar terres a Horta de Sant Joan, els iaïos van anar a Horta i mon pare se va casar i se va quedar aquí perquè tenien tot lo de Beseit.

A Horta hi havia una riquesa gran, hi van comprar moltes terres. Hi havia cinc mitgers en aquella finca. En una altra finca on tenien moltes olives tot l'hivern que baixava gent d'aquí de Beseit per anar a plegar. També tenien Los Freginals, que ara tot són cases. Mon pare i ma mare anaven moltes vegades a Horta i jo a festes també, me'n recordo. La iaia quan mos veia baixar ja preparava les gasoses i l'aigua fresqueta. Tenien una cisterna a baix, amb aixeta i allí estava fresca aquella aigua... i una gasosa a cada un, que estàvem suats. De Beseit, sempre anaven tots allí, baixaven cap allà baix. La tia Rosa que anava tot l'any al guanter a casa nostra aquí dalt, també la van prendre un any. I a la del forn, a la Carmen, també la van prendre un any a veremar.

A més de les terres, mos iaïos van comprar a Horta una casa molt gran que donava a dos carrers. Hi havia tres balcons a un cantó, grandiosos, d'estos de ferro bo i, a l'altre cantó, hi havia una galeria i dos balcons, i tenien una sala que anava d'un carrer a l'altre amb els sostres i les portes precioses. La casa tenia 300 metres quadrats i, quan la van vendre, n'han fet tres cases.

Vista actual de l'antiga casa de Juan Boix Barberan, a Horta de Sant Joan

La tia Maria la va passar bé, treballant la va passar bé, ni gana ni res, potser massa i tot. Es va casar en un que li deien Arsenio i van tenir un fill que li deien Joaquín, que va ser el farmacèutic d'Horta de Sant Joan. Mon iaio li va pagar la carrera i li va comprar la farmàcia i després, a més, els va deixar tota la terra.

Vostè va arribar a conèixer-los a tots quatre? Quan van morir?

Sí, a tots: mons iaïos, mon pare i ma tia que van anar a Nova York ja són tots morts. I mon germà també i ma germana també, així que sols quedo jo.

La iaia Florència (1956) està enterrada allà, a Horta. Mon iaio Juan devia vindre aquí perquè es va quedar viudo. Es va morir aquí (1961) i està aquí.

Mon pare va morir l'any 1990 i ma tia Maria el 1997.

Algun membre de la família va tornar mai a Nova York?

Mon pare, José Boix, volia tornar i es va arreglar per tornar-hi. I és que allà a Nova York hi deixava una novia. Aquesta novia tenia una tia que era monja i ella no feia més que plorar perquè José se n'havia d'anar. I la monja li deia: —Sí que volverá, si te quiere volverá, no te preocupes.

Però no va tornar perquè sons pares no el van deixar marxar. I aquí es va quedar. Li van dir: —Allí en dos dies te mataran. Perquè allí, a les 10 de la nit, ja no se podia eixir de casa. Tots portaven pistoles, tots anaven armats. Els tiroteigs eren tan grans per aquells carrers, que feia temor. Havien d'agarrar un taxi; si no era impossible. Ara allà també los crios porten armes.

Fa uns anys, a Nova York hi va anar una neboda que deia que ella no moriria sense anar a vore l'hotel que contava mon pare. I hi van anar vuit dies, amb la noia, una cunyada i una amiga. Ja sabien alguna cosa en anglès i es podien defensar. Van fer fotografies que me les van portar. M'haguera agradat que l'hagueren ficat de front i haguera dit "Hotel Theresa" però la neboda va dir que l'Hotel Theresa ara tot són oficines i apartaments i coses d'estes.

I la dona de mon cosí va anar i va mirar tots los arxius per si quedava informació. I no va trobar ningú perquè feia molts anys.

Moltes gràcies, senyora Pepita!

L'Hotel Theresa

L'edifici de l'Hotel Theresa de Nova York va ser inclòs en el registre nacional de llocs històrics dels Estats Units l'any 2005⁴. Està situat al 2082-2096 de l'Adam Clayton Boulevard (Setena Avinguda), cantonada amb el carrer West 125, que és la principal artèria de Harlem.

El 1892 Gustavus Sidenberg, un empresari d'origen alemany, va adquirir l'hotel Winthrop, un edifici de sis pisos, al mateix lloc on ara s'alça el Theresa. El va mantenir operatiu fins que el 1912 el va fer enderrocar per construir-hi un edifici més gran i ambiciós. Un hotel modern, amb totes les comoditats, que aspirava a ser el primer gran hotel de Harlem i que hauria de portar el nom de la seva dona Theresa, morta poc abans.

L'edifici, de tretze plantes, va ser dissenyat pels arquitectes George i Edward Blum i construït entre 1912 i 1913. És un bon exemple d'edifici d'hotel de principis del segle xx amb façanes ornamentades. En té tres: la més llarga i principal és la que dona a la Setena Avinguda i és on s'ubica l'entrada principal. Les façanes laterals són als carrers West 125 i West 124. A aquest encreuament de carrers se l'anomena *Harlem Square*.

Tota la planta baixa de l'hotel era dedicada a usos comercials, amb diferents botigues.

El vestíbul era enorme: hi havia el taulell de recepció, molts seients còmodes per als clients i una vistosa escala de marbre que s'enfilava cap al segon pis.

Antic Hotel Theresa, al barri de Harlem de Nova York

A la planta 11 es va construir un gran menjador amb capacitat per a 272 comensals que tenia el sostre de doble alçada decorat amb guix ornamental, les parets cobertes de grans miralls i de cortines de vellut i era il·luminat per uns canelobres de cristall. La sala va ser emprada per a banquets, casaments, reunions i balls. També hi havia menjadors més petits per a sopars privats, un restaurant *grill* i un bar. Com que fins 1973 era l'edifici més alt de Harlem, els menjadors tenien unes vistes magnífiques de Harlem, New Jersey Palisades i Long Island Sound.

L'Hotel Theresa es va planificar principalment com un hotel d'apartaments. Disposava de 300 habitacions, 200 de les quals eren *suites* destinades a clients de llarga durada i residents permanents. N'hi havia d'una habitació i bany, de dues habitacions i bany i de tres habitacions amb dos banys, però sense cuina, que combinaven les comoditats d'un hotel amb la privacitat i l'autonomia pròpies d'un apartament. Les altres 100 habitacions eren d'hotel tradicional, és a dir per a clients transitoris, i no totes tenien bany. Això sí, totes les habitacions eren amb finestres que donaven al carrer.

L'activitat que el personal de l'hotel havia de portar a terme per cobrir totes les necessitats i mantenir un bon servei devia ser frenètica. El 1915 hi havia 37 treballadors de l'hotel residint al mateix edifici: el gerent, 24 cambreres, 8 bugaderes, 2 forners, una majordoma i un porter. A aquesta xifra caldria sumar-hi el personal que hi anava cada dia a treballar i que, probablement, podia ser un nombre similar, o superior quan hi havia grans esdeveniments al gran saló de la planta 11.

En aquest entorn de treball es va moure José Boix Tejedor durant la seva estada a Nova York. Però potser no va ser l'únic dels beseitans que hi va treballar. Sembla que la feina com a carnisser del seu pare Juan Boix Barberan també podria estar lligada a l'activitat de la cuina de l'hotel, a més d'algun altre emigrant que indicava ser cambrer d'hotel, però sense especificar el nom de l'establiment. En tot cas, no és improbable, ja que totes les adreces dels domicilis dels beseitans es concentraven a Manhattan, a poca distància de l'Hotel Theresa.

Des de la seva inauguració fins al 1940, tot i que el barri era habitat principalment per població de color, tant els clients com els empleats de l'hotel eren blancs, ja que seguia la política estricta de segregació que era vigent als Estats Units; però, després del canvi de política racial, va passar a atendre gairebé exclusivament una clientela negra i es convertí en un centre social important de Harlem; de fet, se'l coneixia com *el Waldorf de Harlem*⁵. Els anys 40 i 50 del segle xx van ser la seva època daurada i, a partir d'aquell moment, s'hi van allotjar artistes i músics famosos com Louis Armstrong, Joséphine Baker, Duque Ellington, Nat King Cole, Ray Charles, Little Richard o Jimi Hendrix.

Un altre moment de fama de l'Hotel Theresa el va representar quan el setembre de 1960 el primer ministre cubà, Fidel Castro, que va visitar Nova York per parlar a la seu de les Nacions Unides, va decidir instal·lar la seva nombrosa delegació a aquest establiment i allà va rebre diverses visites de personatges polítics i culturals del moment com l'activista Malcolm X, el poeta Allen Ginsburg, el president egipci Gamar Abdel Nasser, el primer ministre indi Jawaharlal Nehru o el primer ministre rus Nikita Khrushxov.

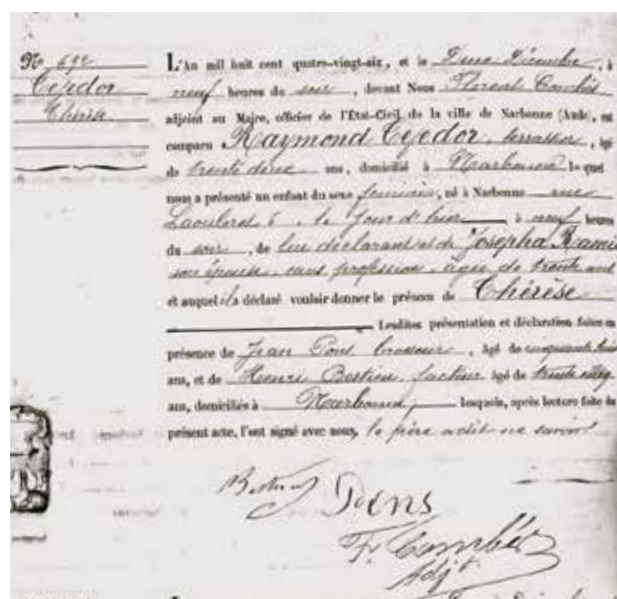
Però les instal·lacions de l'Hotel Theresa s'anaven deteriorant i el 1966 s'inicià la reconversió de l'hotel en

un edifici d'oficines i centre comercial que es va inaugurar el 1970 amb el nom de *Theresa Towers*. Encara avui en dia, l'edifici és un dels exemples arquitectònics més interessants del nord de Manhattan.

La pionera: Teresa Tejedor Ramia

Ramon Tejedor Tello i Josefa Ramia Guardia va ser una parella de Beseit casada el 1876 que va tenir deu fills, nou dels quals nascuts a Beseit. A l'entrevista, la senyora Pepita ens parla de dues de les filles: d'una banda, de Florència, que era la seva àvia, i, de l'altra, de Teresa, la germana que vivia a Nova York. Justament, és Teresa la que no neix al poble.

El dia 2 de desembre de 1886, Ramon Tejedor, de professió cavadador, compareix al registre civil de la ciutat de Narbona, a França, i declara que el dia anterior a les 9 del vespre ell i la seva dona Josefa Ramia han tingut una filla a la qual posen per nom Thérèse. Tenint en compte les dates de naixement a Beseit de les germanes anterior i posterior a Teresa, podem establir que aquella va ser una emigració breu, ja que la família devia ser fora de Beseit com a màxim entre 1885 i 1888. En aquells anys sembla que ja hi ha altres beseitans a la zona i, probablement, s'hi van desplaçar temporalment per recollir uns quants bons jornals per després tenir una vida més passadora a Beseit.

Naixement de Teresa Tejedor Ramia
(Registre civil de Narbona, França, 1886)

La següent informació que tenim de Teresa és quan va sortir sola rumb a Amèrica des del port de Barcelona el 26 de juliol de 1910 en el vaixell *Montevideo*. Declara ser soltera, tenir 23 anys, de nacionalitat francesa nascuda a Narbona, resident a Barcelona i serventa de professió. No disposa de cap contacte personal a Nova York i, com a parent al lloc de partida, indica la seva germana Desideria, resident a Barcelona. Aprofitem per dir que Desideria és la mare de la Salvadora, emigrada al Brasil l'any 1953, que ha estat mencionada també per la senyora Pepita a l'entrevista.

Vapor Montevideo, de la Cía. Trasatlántica

Cinc anys després, tornem a tenir notícies de Teresa, que declara tenir 27 anys quan, el 6 de febrer de 1915, es casa a l'església de Nostra Senyora de Guadalupe, situada al barri de Manhattan de Nova York, amb John Veytia, un jove cambrer de 23 anys nascut a Toluca (Mèxic). A partir d'aquest moment Teresa Tejedor Ramia passa a ser Teresa Veytia. En la documentació consultada s'evidencia que Teresa vol posar distància entre la seva data de naixement real a Narbona i la que acabarà constant en tota la seva documentació als Estats Units, que ens presenta una Teresa "rejuvenida": el dia i mes original (1 de desembre) el canvia pel 15 d'octubre (fàcil de recordar, ja que és el dia de Santa Teresa) i l'any 1886 el fa avançar al 1889.

El cens de la ciutat de Nova York de 1920 especifica que John Veytia és cambrer d'hotel, encara que com que no en menciona el nom, no podem determinar si la seva feina estava vinculada a l'Hotel Theresa o a qualsevol altre. El cens també indica que té rellogats a casa, i suposem que, de la funció de dispesera, se n'ocupa Teresa. La parella va tenir dos fills: Theresa (1916) i John (1918).

Imaginem que la comunicació entre Teresa i la família de Beseit no s'ha tallat mai tot i la distància i, quan ja

està perfectament establerta, comença a enviar cartes per animar-los a anar a Nova York, tal com ens han explicat a l'entrevista. Encara fa més: amb el marit i els dos nens viatgen a Barcelona el 1920. Podem imaginar que a Beseit ja els esperaven. Com que Florència i la seva família ja s'havien decidit, les dues germanes Tejedor Ramia amb els respectius marits i fills van marxar plegats cap a Nova York en el vaixell *Buenos Aires*, que va sortir del port de Barcelona el 25 d'agost i va arribar a Nova York el 14 de setembre.

Vapor Buenos Aires, de la Cía. Trasatlántica

Paga la pena dedicar uns paràgrafs a revisar els avenços i avantatges que presentava el *Buenos Aires* per a la soferta clientela de tercera classe:

Para los emigrantes, ofrece el Buenos Aires una innovación en extremo conveniente, cómoda e higiénica. Consiste en preciosos juegos de literas, de hierro con lechos de flejes, idéntico a las camas ordinarias. Los sollados son de gran puntal y de hermosa amplitud, teniendo departamentos separados para hombres y para mujeres.

Para los pasajeros de tercera nada se ha escaseado, puesto que se ha hecho todo como si se tratase de pasaje superior. Disponen aquellos de baños y locales para lavarse. Existen también enfermerías para individuos de uno y otro sexo. El lujo desplegado en las cámaras de primera clase, es superior a todo encomio, lo propio que el servicio y el ajuar del buque, revela riqueza y buen gusto.

La luz eléctrica se halla instalada en todos los departamentos, incluso en los alojamientos del pasaje de tercera, cámara de maquinistas, cocinas, sollados, etc.⁶

A partir d'aquest viatge inicial, pràcticament tots els beseitans que van emigrar a Nova York van posar com a persona de contacte a la ciutat en John Veytia, domiciliat a 55W 125 St. New York City.

La que primer va ser Teresa Tejedor Ramia i després Teresa Veytia, va morir el 13 de gener de 1962 a Los Angeles, Califòrnia.

Juan Boix Barberan i família

Juan Boix Barberan (1885–1961) i Florència Tejedor Ramia (1884–1956) es van casar a Beseit el 10 de setembre de 1904. Van emigrar el 1920 juntament amb els dos fills adolescents: José, de 15 anys, i Maria, de 13. La seva experiència americana ens l'ha explicat molt bé la senyora Pepita Boix a l'entrevista. Com també ha quedat dit, van fer el viatge en companyia de la família Veytia. Van sortir rumb a Amèrica des del port de Barcelona el 25 d'agost de 1920 en el vaixell *Buenos Aires*, que va arribar a Nova York el 14 de setembre.

Florencia Tejedor Ramia i Juan Boix Barberan

En arribar a l'Illa d'Ellis, Juan declara que és jornaler i que la intenció de la família és d'estar 4 anys als Estats Units. Com a persona de contacte a Nova York indica al seu cunyat John Veytia i, com a persona de referència a Beseit, menciona el seu pare, Vicente Boix Carceller, que viu al carrer del Pont.

El 1925 Juan Boix Barberan i la seva filla Maria Boix Tejedor, que aleshores té 19 anys, fan una "escapada" a Beseit per passar uns dies amb la família i per invertir els estalvis. Per tornar a Nova York opten per embarcar a França i surten des del port de Cherbourg el 16 de setembre en el vaixell *Homeric*, que va arribar a Nova York el 23 de setembre. En el control d'entrada, Juan declara que és pagès i que té la intenció de quedar-se indefinidament als Estats Units i naturalitzar-se. Suposem que, tot i tenir sempre clar que volien estar-hi per

un període limitat, potser donar una resposta d'aquest tipus els semblava que facilitava les gestions. Aquesta vegada ja no va donar com a contacte el nom del seu cunyat sinó la seva pròpia adreça. El domicili familiar de Juan Boix Barberan era 38 W 116th St. New York City i, com a persona de referència a Beseit, torna a mencionar el seu pare, Vicente Boix Carceller. Potser fruit d'aquest viatge, el bagul de Maria Boix Tejedor que conserva el seu net encara porta enganxada una etiqueta on diu "París".

Vapor Homeric, de la White Star Line

Pepita Boix ens ha explicat a l'entrevista el paper fonamental que va tenir l'Hotel Theresa en la vida del seu pare, José Boix Tejedor. També ens ha comentat el nivell de violència que existia aleshores en aquella ciutat. Recordem que la famosa "Llei seca", que prohibia la fabricació, venda, transport, importació i exportació de licors, va ser vigent a tots els Estats Units entre 1920 i 1933. En un hotel amb tant moviment com el que tenia el Theresa, hi havia moltes possibilitats que s'hi trobés alguna persona que actués fora de la llei. Un record familiar explica que José va arribar a rebre alguna mena de reconeixement públic per part de la policia de Nova York per haver facilitat la detenció d'uns delinqüents i el manteniment de la legalitat.

El 16 de maig de 1927 el consolat espanyol de Nova York, a petició de Juan Boix, li emet un passaport, vàlid per un any:

El Consul general de España en Nueva York

Concedo libre y seguro pasaporte al súbdito español Dn. Juan Boix Barberan para España, con su esposa Floren-cia Tejedor Ramia, y, por tanto, pido a todos los Jefes civiles y militares, y demás personas a quienes pueda pertenecer en los países por donde transitaré que no solo no le pongan impedimento alguno en su viaje, sino que,

antes bien le den todo el favor y ayuda que necesitare. Dado en Nueva York a 16 de Mayo de 1927.

És gràcies a aquest document que trobem dues dades interessants que forneixen dos segells estampats als fulls blancs del passaport: La data d'arribada a Cherbourg i la data d'entrada a Espanya. Així, sabem que Juan Boix i Florència Tejedor van desembarcar a Cherbourg el 10 de juny de 1927. No podem deixar de comentar una notícia que, de ben segur, ells coneixien i els devia impactar: Tres setmanes abans de la seva arribada, l'aviador Charles Lindbergh, a bord de l'aparell *The Spirit of Saint Louis*, acabava de completar el primer vol sense escales des de Nova York a França, i el primer lloc on va aterrar per proveir-se de combustible va ser, justament, a Cherbourg, abans de seguir fins a París. Juan i Florència, decidits a arribar a Beseit quant abans millor, Deu n'hi do com van "volar"! el segell d'inspecció de vigilància indica que l'endemà, 11 de juny, ja van entrar en territori espanyol. Ignorem si, en el mateix viatge, venien també els seus fills, José i Maria, o s'havien quedat a Nova York.

No hem pogut localitzar la data concreta del retorn definitiu de tota la família a Espanya, de manera que tampoc sabem si, després d'aquesta visita, Juan i Florència van fer encara un darrer viatge a Nova York, i van tornar en algun moment de 1929 o 1930, completant així els 10 anys d'emigració que ens ha indicat la seva neta Pepita.

José Boix Tejedor, fill de Juan i Florència, es va casar a Beseit amb Maria Andreu Segura el 10 d'octubre de 1928.

José Morera Gil i família

José Morera Gil i Pilar Pallarés Berge es van casar a Beseit el 6 de juliol de 1918 i el 1920 van decidir emigrar juntament amb la filla Ángeles, d'un any i la mare de José, Maria Gil, que era viuda, tenia 69 anys i havia nascut a Villanueva de Gállego. En aquesta família trobem dos rècords: l'emigrant més jove i l'emigrant més gran. A l'entrevista, la senyora Pepita ja ens ha parlat de la bona relació entre les dues famílies, tant a Nova York, com quan van tornar a viure a Beseit.

La família va sortir des del port de Barcelona el 25 de setembre de 1920 en el vapor *Patricio de Satrústegui*,

que va arribar a Nova York el 17 d'octubre. Un cop a l'Illa d'Ellis, José declara que de professió és fuster i que la intenció de la família és d'estar-s'hi 10 anys. Com a persona de contacte indica l'amic John Veytia, i com a persona de referència a Beseit, menciona el seu tio Ángel Pallarés del carrer de Vilanova.

Vapor Patricio de Satrústegui, de la Cía. Transatlántica

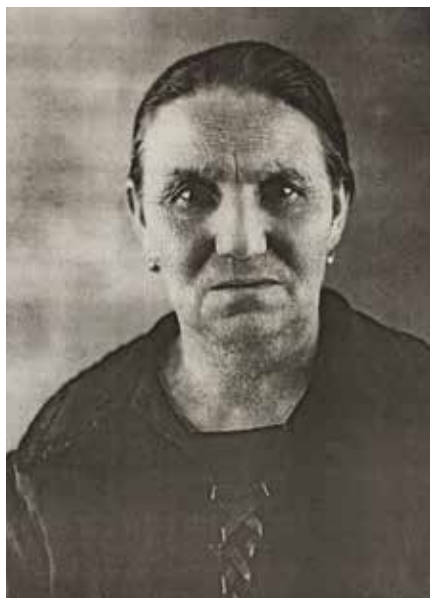
L'any 1927 trobem José Morera i Pilar Pallarés a la relació de viatgers del vaixell *Leviathan*, que va sortir del port de Cherbourg el 19 d'abril de 1927 i va arribar a Nova York el 25 d'abril. Aquesta vegada, José declara que és jornaler i que tenen la intenció de quedar-se permanentment als Estats Units i naturalitzar-se. Com en el cas del segon viatge de Juan Boix i la seva filla, es deu tractar d'una estratègia que consideren que els pot ajudar. Imaginem que aquell mateix any havien tornat a Beseit tots els membres de la família que n'havien emigrat el 1920, amb la intenció de deixar l'àvia Maria Gil i la filla Ángeles Morera al poble i, segurament, també els estalvis fets durant aquells anys; i, ara, ja sols, el marit i la muller retornaven a Nova York per continuar treballant i fer una mica més de bossa. La memòria familiar recorda que la feina de Pilar era tenir cura d'una senyora nord-americana ja gran. El registre d'arribada a Nova York el 1927 indica que, en algun moment d'aquests darrers anys, José ha sofert un accident, ja que a la documentació ha quedat apuntat que li falta la punta del dit mitjà d'una mà i té una cicatriu sobre l'ull dret. Aquesta vegada ja no cal mencionar l'amic Veytia, sinó informar de la pròpia adreça: la família Morera vivia a 814 10 Ave. New York City i, com a persona de referència a Beseit, ara indica la seva mare, Maria Gil.

Vapor Leviathan, de la United States Lines

No coneixem la data del retorn definitiu a Beseit de José i Pilar. En tot cas, va ser abans de l'inici de la Guerra Civil, ja que José va morir el 1936, durant els primers dies de la guerra.

De la tia Marieta podem afegir que, a més d'haver estat l'emigrant més veterana, va ser una de les habitants de Beseit més longeva. Quan el 1959 va fer 100 anys se li va fer un homenatge i es publicà un fullet⁷ on hem pogut saber que en aquella època vivia amb la seva neta Angeles, casada amb Matías González. Marieta encara va viure fins als 106 anys.

Maria Gil, "Tía Marieta"

Manuel Sorolla Ramia i família

Manuel Sorolla Ramia va emigrar el 1920, quan tenia 37 anys. Va viatjar en companyia d'un altre beseità, Ignacio Tejedor. Van sortir cap a Amèrica des del port de

Le Havre el 2 de novembre de 1920 en el vaixell *New Rochelle* que va arribar a Nova York el 14 de novembre. Un cop a l'Illa d'Ellis, Manuel declara que és un jornalero solter (?) i té la intenció de restar permanentment als Estats Units i naturalitzar-se. Com a persona de contacte indica el seu cosí John Veytia; hem d'entendre, doncs, que és cosí de la Teresa i la Florència Tejedor Ramia. De fet, eren cosins segons: l'avi matern d'elles, Ramon Ramia Pallarés, era germà de Manuel Ramia Pallarés, l'avi matern de Manuel. Com a persona de referència a Beseit, tot i que abans ha dit que era solter, menciona la seva esposa.

Vapor New Rochelle, de la Hamburg-American Line

El 1923 Manuel torna a Beseit per recollir la família. Però, al vaixell de retorn a Nova York, viatja sol. Ha tornat a anar a França i aquesta vegada surt del port de Cherbourg el 9 d'octubre de 1923 en el vaixell *Leviathan*, que va arribar a Nova York el 15 d'octubre. Ara afirma que és un jornalero casat i que no té intenció de quedar-se de manera permanent als Estats Units. Com adreça pròpia a Nova York indica 55W 125 St. NY que, en realitat, és la casa de John Veytia, però no el menciona explícitament. Potser mentre va estar sol es va allotjar com a despesa a casa de la seva cosina Teresa? Curiosament, però, a l'hora de donar el nom d'una persona de contacte designa Mr. José Morera 785 11th Ave. New York City. Aquest viatge del 1923 és una mica estrany: sembla que ha vingut a Beseit a recollir la família, però no la trobem en aquest vaixell. Què ha passat?

Finalment, localitzem la seva dona i els dos fills en un altre vaixell: Josefa Gil va emigrar quan tenia 38 anys amb els seus fills José Sorolla Gil (13 anys) i Engracia Sorolla Gil (8 anys) des del port de Cherbourg el 26 de

No. 312792

UNITED STATES OF AMERICA

DECLARATION OF INTENTION

☒ Invalid for all purposes seven years after the date hereof

State of New York, }
County of New York, } ss:

In the Supreme Court of New York County.

I, Ignacio Tejedor, aged 30 years,
occupation Labourer, do declare on oath that my personal
description is: Color white, complexion dark, height 5 feet 6 inches,
weight 150 pounds, color of hair brn, color of eyes brn
other visible distinctive marks none
I was born in Barcelona Spain
on the 1 day of may, anno Domini 1893; I now reside
at 785 11th av, New York City, N. Y.
(Give number and street.)
I emigrated to the United States of America from Stare France
on the vessel New Rochelle; my last
(If the alien arrived otherwise than by vessel, the character of conveyance or name of transportation company should be given.)
foreign residence was Spain; I am un married; the name
of my wife is Ramona; she was born at Spain
and now resides at Spain
It is my bona fide intention to renounce forever all allegiance and fidelity to any foreign
prince, potentate, state, or sovereignty, and particularly to Alfonso XIII King of Spain, of whom I am now a subject;
I arrived at the port of N.Y., in the
State of N.Y., on or about the 29 day
of Nov, anno Domini 1920; I am not an anarchist; I am not a
polygamist nor a believer in the practice of polygamy; and it is my intention in good faith
to become a citizen of the United States of America and to permanently reside therein:
SO HELP ME GOD.

Ignacio Tejedor
(Original signature of declarant.)

Subscribed and sworn to before me in the office of the Clerk of said Court
at New York City, N. Y., this 15 day of May
anno Domini 19 23

[SEAL]

JAMES A. DONEGAN
Clerk of the Supreme Court.
By Bernard Gius, Special Clerk.

14-729

Declaració d'intencions d'inici del tràmit de naturalització de Ignacio Tejedor (1923)

juliol de 1923 en el vaixell *Belgenland*, que va arribar a Nova York el 4 d'agost. A l'Illa d'Ellis, Josefa declara que és mestressa de casa i que la intenció de la família és d'estar-s'hi 2 anys i no naturalitzar-se. Com a persona de contacte indica l'adreça dels Morera (Manuel Sorolla Ramia c/o Morera, 785 11th Ave. New York City) i, com a persona de referència a Beseit, menciona el seu pare José Gil. Ignorem el motiu pel qual Josefa i els fills van viatjar sols a Nova York des de Cherbourg el 26 de juliol mentre que Manuel ho va fer el 9 d'octubre, un mes i mig després.

Vapor *Belgenland*, de la Red Star Line

Tampoc en aquest cas coneixem la data del retorn de Nova York, però durant la primera meitat dels anys 1930 tota la família ja havia tornat a Beseit i vivien al carrer de Sant Roc, i el noi, José Sorolla Gil, havia estudiat per mestre. Luis Latorre s'ha posat en contacte amb Pedro Sorolla, que li ha confirmat que el record d'aquells parents que van emigrar a Nova York encara perdura en la memòria familiar de la senyora Pilarín Abella Sorolla.

Ignacio Tejedor Tejedor i família

Ignacio Tejedor Tejedor (1893) es va casar a Beseit el dia 11 de juliol de 1918 amb Ramira Prades Urquizu (1899). El 1920, el mateix any que va nàixer el seu fill Santiago, Ignacio va emigrar a Nova York sense la família, però de company de viatge va tenir un altre beseità, Manuel Sorolla Ramia, de qui acabem de parlar en l'apartat anterior. Com hem dit, van sortir des del port de Le Havre el 2 de novembre de 1920 en el vaixell *New Rochelle* i van desembarcar a Nova York el 14 de novembre. A l'Illa d'Ellis, Ignacio declara que és un jor-

naler casat i que la intenció és restar permanentment als Estats Units i naturalitzar-se. Com a persona de contacte indica el seu amic John Veytia i, com a persona de referència a Beseit, menciona la seva esposa.

Ignacio és l'únic emigrant del qual tenim constància que comença els tràmits de naturalització. N'és testimoni l'expedient iniciat el 15 de maig de 1923, reproduït a la pàgina 14. Probablement, de tots els beseitans mencionats en aquest article és qui va estar més anys als Estats Units, sempre a Nova York. Va emigrar el 1920 i apareix als censos de 1930 i 1940.

El cens de 1930 ens el situa en un pis de lloguer a Manhattan, a West 116 Street, amb la seva dona Ramira i el seu fill Santiago. Indica que la família va immigrar el 1924 i que ell fa de jornaler en un hotel. Novament ens sorgeix el dubte: treballava a l'Hotel Theresa? No ho sabem. No hem pogut localitzar Ramira Prades Urquizu ni a Santiago Tejedor Prades en cap llista de passatgers, així que donarem per bo que aquest viatge es va produir el 1924, tal com ho declaren al cens.

Imaginem que la família torna a Beseit l'any 1931, Ramira i Santiago es queden al poble i Ignacio retorna sol a Nova York des del port de Cherbourg. Surt el 23 de setembre de 1931 en el vaixell *Majestic*, que en aquell temps era el més gran del món, i arriba a Nova York el 29 de setembre. Allà, declara que és un jornaler casat i que té la intenció de residir permanentment als Estats Units i naturalitzar-se. Dona com adreça a Nova York la del seu amic Teodosio Santiago: 45 W 116 St. New York City i de persona de contacte a Beseit no dona el nom de Ramira sinó el del seu germà Antonio Tejedor, resident al carrer de Sant Roc.

Vapor *Majestic*, de la White Star Line

El 1940 tornem a trobar Ignacio Tejedor al cens de la ciutat de Nova York. Ara viu rellogat en un pis també

a Manhattan, al 1651 de Madison Avenue, New York City, del qual és titular Félix Mantecón, un espanyol casat de 45 anys. Ignacio indica que és espanyol, que té 47 anys, és casat i que fa de jornalero en una autopista, amb una dedicació de 52 hores setmanals. Ja no tenim cap més notícia d'ell.

Ja hem vist que Ignacio canviava sovint d'adreça. Mentrestant, a Beseit, Ramira anava apuntant, en una agenda que Luis Latorre ha pogut localitzar, les adreces que Ignacio li anava comunicant. Ramira, que també vivia al carrer de Sant Roc, indiquen els que la recorden, que va morir a finals dels anys 1960 o principis dels 1970.

Ramira Prades Urquizu

Conclusions

A partir dels records que ens ha compartit la senyora Pepita Boix Tejedor hem pogut reconstruir el pas per Nova York de quatre famílies beseitanes. Potser en van ser més, la documentació consultada de vegades conté errades evidents i més d'un document es deu haver perdut en els 100 anys que han transcorregut. Quan, a l'illa d'Ellis, els preguntaven pel nom del seu poble és clar que ells responien Beceite, amb orgull i seguretat. Altra cosa és com ho anotaven els funcionaris d'immigració dels Estats Units: Beceite, Beceito, Becet, Becceta, Beccete, Benite, Bereite,... També cal tenir en compte que, cas que alguns emigrants de Beseit haguessin anat primer a algun altre país americà i accedissin als Estats Units per via terrestre no haurien quedat referenciats. Però, fet i fet, hem pogut posar noms a un grup de beseitans emprenedors que van ser prou valents per anar a Nova York a cercar el seu somni americà, sense perdre de vista que el seu somni real era Beseit, on van tornar al cap d'uns anys amb el fruit del seu treball.

Per acabar, ens cal tornar a agrair la disponibilitat de la senyora Pepita Boix Andreu que, amb els seus records, ens ha permès reviure els anys novayorquesos d'aquella generació de beseitans.

NOTES

1. La majoria de la documentació dels arxius de l'illa d'Ellis i els censos dels Estats Units han estat consultats via les plataformes FamilySearch <https://www.familysearch.org/> i Myheritage <https://www.myheritage.com>
2. Raúl Santiago Ibáñez Hervás. *La emigración turolense a los Estados Unidos de América en el primer tercio del siglo xx*. Zaragoza: Universidad de Zaragoza. Escuela de Doctorado, 2024.
3. "Los emigrantes veían compensados sus esfuerzos una vez que conseguían una estabilidad en el trabajo y también cuando cobraban el salario, que en ocasiones suponía recibir 10 veces más que el que obtenían en su lugar de origen." Ibáñez Hervás (2024) p.163.
4. Les informacions sobre l'Hotel Theresa s'ha extret majoritàriament de l'informe del registre de l'edifici al National Register of Historic Places consultable a la web del United States Department of the Interior. National Park Service https://www.nps.gov/subjects/nationalregister/upload/100006885_508.pdf
5. Per aquesta època és interessant la consulta del llibre de S.K.Wilson *Meet me at the Theresa. The story of Harlem's most famous hotel*. New York: Atria Books, 2004.
6. *Libro de Información para el Pasajero*. Compañía Transatlántica de Barcelona. Año 1923.
7. *Centenario de la "Tía Marieta"*. Beceite 1859–1959.